

Πρόφ. Α. Λόρογος

Συνδρομή έτους δραχ. 12

Ι Δ Ε Ε Α

Τιμή φύλλου λ. 15

Εβδομαδιαία πολιτική και κοινωνική επιθεώρησης έκδομένη υπό Θ. Δ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ πρόγραμμα έχουσα τον ΕΛΕΓΧΟΝ καθ' όλην την γραμμήν.

ΕΤΟΣ Ζ'. — ΑΡΙΘ. 276 || ||

ΦΩΣ ΠΑΝΤΟΥ

ΜΥΤΙΛΗΝΗ, 29 Οκτωβρίου 1919

Αφοῦ ἡ λογοκρισία δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ γράφωμεν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς ἰδεολογίας μας, παραιτούμεθα καὶ ἡμεῖς ταύτης μέχρις ἄρσεως τῆς λογοκρισίας. Καὶ τὸ κάμνομεν εὐχαρίστως. Διότι ἡ πολιτικολογία μας δὲν εἶχε βλέψεις ἀτομικὰς συμφεροντολογικὰς. Ἀπέβλεπε εἰς τὸ γενικὸν καλὸν διὰ τοῦ γενικοῦ ἐλέγχου. Καὶ ἐπὶ τέλος ἀπαιτοῦσε ἕνα διαρκῆ ἀγῶνα πρὸς ὅλα τὰ ἀντίθετα τῆς ἰδεολογίας μας στοιχεῖα. Ἄς ἀναπαύσωμεν λοιπὸν τὸ πνεῦμα μας. Εἰρήνη ἡμῖν. Καὶ οἱ ἀναγνώσται μας θὰ λάβουν ἀφορμὴν ἐν τῇ μελέτῃ τοῦ παιδαγωγικοῦ μας αὐτοσχεδιασματος νὰ ἀναπανθῶσιν ἐπίσης. Ἀφοῦ ὁ πόλεμος ἔληξε, ἂς ἀσχοληθῶμεν εἰς τὰ εἰρηνικὰ ἔργα.

Ἡ μελέτη μας αὕτη θὰ ἐπιταθῇ εἰς τρία ἢ τὸ πολὺ τέσσαρα φύλλα· Δικαίωμα ἀναδημοσιεύσεως ἐπιφυλαγμένον. Εἶναι περιεκτικὴ καὶ διὰ τοῦτο ὀλίγον δυσνόητος ἀπὸ τοὺς μὴ ἀσχοληθέντας εἰς τὰ παιδαγωγικά. Ἀλλὰ τὸ δυσνόητον αὐτῆς περιορίζεται μόνον ἐκεῖ ὅπου τίθενται αἱ ἀρχαὶ καὶ αἱ βάσεις τοῦ οἰκοδομήματος. Τὰ ἄλλα ἀποτελοῦν ἕνα τεμπνὸν ἀνάγνωσμα διὰ τὸν προσεκτικὸν ἀναγνώστην.

Ἰδίως ἄς μᾶς προσέξῃ ὁ διδασκαλικὸς κόσμος. Ὁ σκοπὸς μας εἶναι ἀγαθός, ἀδιάφορον ἂν δὲν στοχάζεται αὐτοῦ ἡ μελέτη μας. Ἦτο καιρὸς νὰ μελετηθῇ τὸ ζήτημα τῆς δημιουργίας ἐνὸς ἐθνικοῦ, καθαρῶς Ἑλληνικοῦ Σχολείου, καθὼς καὶ τὸ ἄλυτον μέχρι τοῦδε πρόβλημα τῆς ἐπιτεύξεως τοῦ σκοποῦ τῆς γενικῆς παιδαγωγικῆς, ὅστις εἶναι ἡ μόρφωσις ἠθικοῦ· θρησκευτικοῦ χαρακτή-

ρος. Παρακαλοῦμεν δὲ τοὺς διδασκάλους νὰ φανοῦν εὐμενεῖς μὲν εἰς τὰς ἀβλεψίας μας, ἀμείλικτοι δὲ εἰς τὰς ἀκρισίας καὶ ἀνεπιστάσιās μας. Ἐν τῆς σὺφρονος συζητήσεως καλὸν προκύπτει πάντοτε. Τοῦτου τοῦ καλοῦ τὴν φανέρωσιν ἐπιδιώκομεν.

Ὅσον διὰ τοὺς κ. συνδρομητὰς μας, ἂς συγχωρήσουν ἡμᾶς, εὐρισκομένους πρὸ ἀνωτέρας βίας. Μετ' ὀλίγον θὰ τοὺς ἀποζημιώσωμεν γενναίως. Ἡ λογοκρισία δὲν πιστεύομεν δὲ νὰ τεθῇ θεμελιώδης νόμος τοῦ Ἑλληνικοῦ Συναγματος!

Θ. Δ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ

ΘΕΜΕΛΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ

(1) (1)

Πρόλογος

Στὸ εἰρημικὸ κ' ἀπόκρυτο χωριουδάκι, ὅπου ἔκαμα τὸ διάγραμμα τοῦτο μιᾶς μελέτης μου, δὲν εἶχα κανένα πρόχειρο βοηθητικὸ βιβλίον. Μὰ κανένα. Ἡ ἀναποδιὰ αὐτῆ πολὺ μὲ δυσκόλεψε. Μὲ ἀπέλλισεν σχεδὸν καὶ εἶπα νὰ τὰ παρατήσω. Πῶς θὰ καταπιανόμουν μιὰ φιλοσοφικῆ-παιδαγωγικῆ μελέτη, δίχως νὰ ξέρω ἂν εἶς γνώμης πού θὰ ἀράδιαζα εἰς εἶπαν πρὶν κ' ἄλλοι καὶ πῶς τέλεια ἀπὸ μένα; Καὶ πῶς θὰ σκέπαζα τὴ διασπαστικὴ μου ἀδυναμία, χωρὶς νὰ στολίσω τὴ διατριβὴ μου μὲ παρατομπές, γιὰ νὰ φανῶ τοῦλάχιστο μελετημένος, ἂν ὄχι δημιουργικὸς; Ἐπειτα μήπως δὲν εἶναι καὶ κάπως βάρβαρο καὶ φορτικὸ νὰ δείχνῃ κανεὶς τὸ ἐγὼ του πάντα, χωρὶς νὰ παραθέτῃ καὶ ξένες γνώμης; Ἀντοὶ ὅλοι οἱ φόβοι μὲ σταμάτησαν στὴν ἀρχή. Ὑστερα ὅμως, δὲ ξέρω πῶς, παραμέρισα νευρικά τοὺς φόβους μου κ' ἔπιασα μὲ τόλμη τὴν πέννα. Εἶπα: ἄς μὲ διορθώσουν οἱ καλύτεροί μου. Δὲν εἶναι λίγο νὰ δώσης ἀφορμὴ σὲ συζήτηση γιὰ τὴν ἀνακάλυψιν κάποιας ἀλήθειας ἢ τὴν ἐπαλήθευσιν κάποιας ἀρχῆς. Συγχωρέστε λοιπὸν τὴν τόλμη μου, ἀποβλέποντας στὴν καλὴ μου προαίρεση.

Ἡ πρόθεσί μας, πὸν γύρω τῆς στρέφονται οἱ ἀκόλουθες γραμμές, εἶναι ν' ἀποδειχθῆ ὅτι, γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς, εἶναι ἀνεπαρκῆ τὰ μέσα πὸν μᾶς δίνει ἢ ἐν χρήσει παιδαγωγική, καὶ ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ μελετηθῆ τὸ ζήτημα ἀπὸ ἄλλη βάση καὶ νὰ κυνηγηθῆ ἢ ἐπιτυχία μὲ ἄλλα μέσα, τὰ ὁποῖα κοντολογίς ὑποδεικνύονται στὸ μικρὸ μας τοῦτο ἔργο. Ὁ σκοπεύων αὐτὸς τῆς μελέτης μας καταπιάνεται νὰ ἀνασκεύσῃ κάποιον λάθην, ὅσον ἀφορᾷ τὰ μέσα πὸν μᾶς παρέχει ἡ Παιδαγωγική γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς καὶ ἀκόμα νὰ δεῖξῃ ἕνα δρόμον καινούργιον γιὰ τὴν ἐθνικὴν διαπαιδαγώγησίν μας.

Πρὸ χρόνια ἔχω ἐνδιάθετα τὰ γραπτά μου αὐτά, μὰ δὲν τὰ ἐξωστρίκνυα, γιὰτὶ ὅσο βασιλεύετο ἡ καθαρευούσα στὰ σχολεῖα μας μὴ ἦταν ἀδύνατον νὰ ὑποδείξω ἕνα σύστημα, πὸν μὴ ἀπὸ τὶς βάσεις τοῦ τέθνητος ἢ ἀλήθειας. Τώρα πὸν ἡ δημοτικὴ ἀναστηλώνεται στὰ σχολεῖα μας, κρίνουμε ἐπίκαιρον νὰ βγάλουμε σὲ φῶς τὸ σύστημά μας τοῦτο, πὸν χωρὶς τὴ δημοτικὴ δὲν μποροῦσε νὰ ἐφαρμοστῆ. (Σημ. Ἐπειτα ἡ δημοτικὴ γλῶσσα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πολλαπλὴ γενικὴ παιδαγωγικὴ σημασίαν της, ἔχει καὶ εἰδικὴν παιδαγωγικὴν σημασίαν μεγάλην. Παίροντάς τιν ἀπὸ μίαν ἀποψή της ὡς φυσικοῦ-κοινωνικοῦ δημιουργήματος πὸν μπαίνει κατ' ἀνάγκην καὶ στὰ ὄρια τοῦ τεχνητοῦ, βλέπουμε νὰ συμφωνῆ τέλει μὲ τὶς φυσικὰς ἰδέας τοῦ ὠραίου καὶ τοῦ ἀληθινοῦ, πὸν ἔχουν τὶς ἰδίαις ἰδιότητες καὶ πὸν προορίζονται ἀπὸ τὸ σύστημά μας γιὰ λίπασμα καὶ προπόνησιν τοῦ ἐδάφους μας, ἤτοι τῆς παιδικῆς ψυχῆς, καθὼς θὰ δοῦμε παρακάτω).

Ὅσο γιὰ τὴ γλῶσσα τῆς μελέτης μου, δὲν ἔχει ἀξιῶσεις ἐπὶ τῆς λογοτεχνικῆς δάφνης. Εἶναι δημοτικὴ ἀνακατεμένη. Ἀπλῶς τὰ χέρια της καὶ πῆρς ἀπ' ὅπου μπόρεσε, γιὰ νὰ τὰ πῆ ἀπλᾶ καὶ ἀκριβόλογα καὶ γιὰ νὰ μὴν πεταχθῆ ἀδιαβαστῆ ἀπὸ τοὺς ὁπαδοὺς τῆς «μέσης». Ὅσο γιὰ τοὺς ὁπαδοὺς τῆς καθαρευούσης, ἂς λάβουν τὴν ὑπομονὴ νὰ διεξέλθουν ὅλη τὴ μελέτην μας ἐπιστομῶς, γιὰ νὰ μᾶς ἀνασκευάσουν εὐστοχώτερα. Γιὰτὶ ἀνάμεσα εἰς τοὺς καθαρευολόγους ὑπάρχουν πολλοὶ καὶ ἀξιόλογοι παιδαγωγικοί, πὸν θὰ ἐπιθυμούσαμε πολὺ νὰ μάθωμε τὴ γνώμην τους γιὰ τὸ ταπεινὸν μας αὐτοσχέδιον.

(Ἡ συνέχεια τοῦ προλόγου στὸν ἐπίλογον).

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

(ΑΝΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΟ)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι.

Ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς

Ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς, καθὼς τὸν θέτει ἡ παιδαγωγική, εἶναι «ἡ μόρφωσις ἠθικοῦ-θρησκευτικοῦ χαρακτήρος».

Αὐτός, ἀλήθεια, πρέπει νὰ εἶναι, καὶ αὐτὸς

κατ' ἀνάγκην εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς. Αὐτὸ ζητεῖ ἡ Ἐκκλησία, αὐτὸ ἡ Πολιτεία, αὐτὸ ἡ Κοινὴ Γνώμη, καὶ αὐτὸ ἡ ἀρμονικὴ συνύπαρξις τῶν τριῶν τούτων ρυθμιστῶν τῆς σημερινῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Αὐτὸ ζητεῖ ἡ οἰκογένεια. Αὐτὸ ζητεῖ καὶ ἡ προκοπὴ καὶ ἡ κοινωνικὴ, νὰ ποῦμε, (ἀντικειμενικὴ) εὐτυχία ἢ τελειότης τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸ ἀκόμα ζητεῖ καὶ ἡ ὑποκειμενικὴ ἀτομικὴ εὐτυχία ἢ τελειότης, ἀρκεῖ νὰ μποροῦσε νὰ γείνη κατορθωτὸ νὰ λείψῃ ἀπὸ τὶς ἠθικὰς ἰδέας ἢ ἰδέαν τῆς ἀνταποδόσεως, μὲ τὴν ἐξάλειψιν τῶν αἰτίων πὸν δίνουν στὸ κακὸ ὑπαρξιν (*). Μὰ ἐπειδὴ τὸ κακὸ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐλλείψιν ἠθικοῦ-θρησκευτικοῦ χαρακτήρος, φτάνει νὰ μορφωθῆ σὲ ὅλους αὐτὸς γιὰ νὰ λείψῃ ἐκεῖνο, καὶ μαζὶ μ' αὐτὸ νὰ λείψῃ καὶ ἡ ἠθικὴ ἰδέα τῆς ἀνταποδόσεως τοῦ κακοῦ (**). Τότε δὲν θὰ γινόταν ἀνάγκη νὰ βάλῃ κανεὶς τὴν ἀπόδοσιν στὴν ὑπόθεσιν «ἐάν τις σὲ ραπίσῃ εἰς τὴν μίαν σιαγόνα», γιὰτὶ θὰ ἔλειπε ὀλοκληρωτικὰ ἢ ὑπό-

(*) Δηλαδή τὸ ἄτομον θὰ ἐπιτύχαινε τὴν εὐτυχίαν ἢ τελειότητα, ἂν δὲν ἦταν ἀναγκασιότατον νὰ ἀνταποδίδῃ τὸ κακὸ ἢ μὲ τὴν αὐτοδικίαν ἢ μὲ τὴν ἀνθρώπινην δικαιοσύνην. Ἀλλὰ τὴν ἀνταπόδοσιν τοῦ κακοῦ, ἐνόσω ὑπάρχει, δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἀποφύγῃ ὁ ἄνθρωπος καὶ γιὰ τοῦτο εἶναι δυστυχὴς ἀπ' ἕνα μέρος. Ἡ δυστυχία ἢ ἀτέλειά του ἐγκρίνεται σὲ τοῦτο ὅτι, ἐπιβάλλοντας τὴν τιμωρίαν, δὲν μπορεῖ νὰ ξέσῃ ἂν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ τιμωρῆσῃ ἢ ἂν ἐτιμώρησε δίκαια. Ἀκριβῶς στὴν ἀπόδοσιν δικαιοσύνης ἢ δικαιοσύνην προσβάλλεται. — Γιὰ τοῦτο, ἀνάμεσα σ' ἐκεῖνον πὸν κάνει κακὸ καὶ σ' ἐκεῖνον πὸν τὸ δέχεται χωρὶς νὰ τὸ ἀνταποδόσῃ, νικητῆς εἶναι ὁ δεύτερος, ἄρα πιὸ τέλειος καὶ πιὸ εὐτυχής. Καὶ αὐτὴ ἀκριβῶς εἶναι ἡ οὐσία τῆς μεγάλης πρακτικῆς φιλοσοφίας τοῦ Χριστοῦ, ἢ ὅποια καταρτῆ καθε μορφῆ ἀνταποδόσεως τοῦ κακοῦ, εἴτε ὡς αὐτοδικία παρουσιάζεται εἴτε ὡς ἀνθρώπινη δικαιοσύνη. («Ἐάν τις σὲ ραπίσῃ εἰς τὴν μίαν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην». «Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε». «Ὁ ἀναμάρτητος πρῶτος τὸν λίθον βαλέτω» κτλ.

Αὐτὸ δὲν τὸ στοχάζεσθαι ἢ Παιδαγωγικὴ. Γιὰτὶ ἂν τὸ στοχάζονταν, δὲ θῆβαινε μέσα στὶς ἠθικὰς ἰδέας καὶ τὴν ἰδέαν τῆς ἀνταποδόσεως, ἢ ὅποια ἀντιφάσκει κριόλας στὴν ἠθικὴν ἰδέαν τῆς καθαρῆς εὐμενείας.

(**) Ὅποτε θὰ ἔλειπε καὶ ἡ ἀνταπόδοσιν τοῦ κακοῦ, γιὰτὶ ἡ ἐξάλειψιν τοῦ κακοῦ θὰ ἄφηνε τὸ καλὸ νὰ ἐκδηλώνεται ὡς φυσικὴ ἀνάγκη, ὄχι βραβεύσιμη. Μ' ἄλλα λόγια θὰ ἔλειπε ὅλος διόλου ἡ ἠθικὴ ἰδέα τῆς ἀνταποδόσεως.

θεση. Ἡ λέξις «ράπισμα» θὰ ἦταν ἀχρηστή, γιατί ἤθελε νὰ ἐκφράζη πρᾶγμα ἀνύπαρκτο.

Δὲν ἔχουμε καμμιά ἀντίρρηση, γιατί ἡ παιδαγωγικὴ τὸ ἀντέγραψε ἀπὸ τὴν πεῖρα τῶν αἰώνων: «*Σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς εἶναι ἡ μόρφωσις ἠθικοῦ - θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος*».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II.

Τὰ μέσα τῆς ἀγωγῆς

Γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ τῆς τούτου ἡ Ἀγωγή μᾶς δίνει δυὸ μέσα: Τὴ διδασκαλία καὶ τὴν ὀδηγητική. Ὁ σκοπὸς πάλι τῶν δυὸ αὐτῶν μέσων εἶναι διπλός: Τὸ εἰδέναί καὶ τὸ «*ἠθικῶς βούλεσθαι*» δηλ. ἡ «*γνώσις*» καὶ ἡ «*ἠθικὴ βούλησις*». (Δὲ μιλοῦμε γιὰ τὸ «*ἠθικῶς πράττειν*» γιατί τοῦτο εἶναι ἀμεση καὶ ἀναγκαία συνέπεια τοῦ «*ἠθικῶς βούλεσθαι*»). Ἡ ἀγωγή λοιπὸν μὲ τὰ μέσα τῆς κνηγᾶ νὰ δώσῃ στοὺς τροφίμους τῆς τὸ εἰδέναί καὶ τὸ ἠθικῶς βούλεσθαι, γιὰ νὰ ἐπιτύχη μὲ αὐτὰ νὰ μορφώσῃ ἠθικὸ - θρησκευτικὸ χαρακτῆρα. Κι' ὡς ἐδῶ πᾶμὲν καλά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III.

Πῶς ἡ παιδαγωγικὴ ἀποφασίζει τὸ «εἰδέναί» πρὸς τὸ «ἠθικῶς βούλεσθαι»

Ἄν ἡ ἀγωγή κατορθῶναι καὶ φέρῃ στοὺς τροφίμους τῆς τὸ εἰδέναί εὐκολοῦν μὲ τὰ πέντε στάδια τῆς διδακτικῆς, ὅμως δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ κύριο. Ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Βάκων καὶ ὁ Κοραῆς καὶ τὸ μεγάλο πλῆθος τῶν ἄλλων σοφῶν καὶ ἐπιστημόνων δὲν προσέλαβαν ὅλοι τὸ εἰδέναί τῶν μὲ τὴ βοήθεια τῶν πέντε σταδίων. Τὸ εἰδέναί μπορεῖ καὶ τὸ δίνει ἓνα ὁποιοδήποτε σύστημα διδακτικῆς μὲ ὁποιαδήποτε μέσα. Κύριο εἶναι τὸ ἠθικῶς βούλεσθαι. Αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴν βάση τῆς ἀρετῆς, τὴν σύστασιν τοῦ ἠθικοῦ χαρακτῆρος καὶ τὸ ἀντικείμενο τῆς ἠθικῆς κρίσεως (*). Μὲ ποιά μέσα μπορεῖ ὁ παιδαγωγὸς νὰ φυτέψῃ ἀποτελεσματικὰ τὸ ἠθικῶς βούλεσθαι στὶς ψυχὰς τῶν τροφίμων του;

(*) Λίτε Γενική Παιδαγωγική Κόραδ Μέρος Α. Κεφάλαιο I.

Ἴδου ἓνα ἐρώτημα, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπαντῶντας δὲ μᾶς λέγει τίποτε ἢ Παιδαγωγική. Ἡ μᾶλλον μᾶς λέγει ἄσκοπα, ἀδικαιολόγητα καὶ ἀνεπαρκῆ γιὰ τὸ σκοπὸ μας πράγματα. Ἀπ' ὅλα αὐτὰ ἓνα ξεκαθαρίζουμε, ὅτι ἡ Παιδαγωγικὴ μεταξὺ τοῦ εἰδέναί καὶ τοῦ ἠθικῶς βούλεσθαι βρίσκει σχέση αἰτίας καὶ αἰτιατοῦ. Κρεμάζει τὸ βούλεσθαι ἀπὸ τὸ εἰδέναί. Μᾶς λέγει ὅτι «*τὸ εἰδέναί ἀγει εἰς τὸ βούλεσθαι*» (*). Μᾶς λέγει ὅτι ἡ «*πολυμερῆς γνώσις*» εἶναι «*ἡ βάση τῆς βουλήσεως*» ἄρα ἡ προϋπόθεσις τῆς βουλήσεως. Μὲ ἄλλα λόγια ἀπὸ τοὺς δύο μερικὸς σκοποὺς τῆς ἀγωγῆς (εἰδέναί καὶ ἠθικῶς βούλεσθαι) τὸ πρῶτο τὸν θέτει ὡς μέσον τοῦ δευτέρου. Τὸ εἰδέναί τὸ κάνει μέσον καὶ βάση (**), καὶ αἰτίαν τοῦ «*ἠθικῶς βούλεσθαι*». Θέλετε νὰ φυτέψετε στὴ ψυχὴ τοῦ τροφίμου σας τὴν ἠθικὴ βούληση; Μάθετέ του πολλά. Δώστε του πολὺ εἰδέναί: Ἄρα «*πολυμερὲς ἄμεσον διαφέρον*». Ἴδου ἡ πανάκεια. Ἴδου ὁ δρόμος πρὸς τὴν ἠθικὴ βούληση.

Ἡ γνώσις λοιπὸν, ἡ πολυμερὲς γνώσις καὶ ἡ ἠθικὴ γνώσις θὰ μορφώσῃ τὸν ἠθικὸν χαρακτῆρα, γιατί θὰ γεννήσῃ τὴν ἠθικὴν βούληση. Ἄς δοῦμε κατὰ πόσο ἡ πολυμερὲς γνώσις ποὺ ὀδηγεῖ στὸ εἰδέναί, μπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ καὶ στὸ ἠθικῶς βούλεσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV.

Ἡ ἀγωγή διὰ τῆς διδασκαλίας δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιτύχη τὸ ἀνέβασμα στὸ ἠθικῶς βούλεσθαι
α.)

Πάρτε τὴν ἀκόλουθη πρότασι τῆς Παιδαγωγ-

(*) Ἀληθεύει τὸ ἐναντίο. Το νὰ γνωρίζω τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον σώζεται ὁ ἀσφυκτικός, δὲ θὰ πῆ πῶς ἡ βούλησή μου θὰ μὲ ὠθήσῃ νὰ τὸν σώσω. Ὅταν ὅμως ἡ βούλησή μου μὲ ὠθεῖ νὰ κάνω τὸ καλὸ, ὑπάρχει μεγάλη πιθανότητα νὰ ζητήσω νὰ μάθω τὸν τρόπο, χωρὶς καὶ πολλὰς παραινήσεις τῆς ἠθικολογίας.

(**) Κάθε ἄλλο. Ἡ ἠθικὴ βούληση, γιὰ νὰ ὑπάρξῃ, δὲν προαπαιτεῖ κατ' ἀνάγκην τὴν πολυμερῆ γνώσιν. Ὅταν ὅμως ἡ ἠθικὴ βούληση ὑπάρξῃ, μεταχειρίζεται τότε τὴν πολυμερῆ γνώσιν ὡς ὄργανο καὶ ὡς ὑλικό, γιὰ νὰ μπόρῃ νὰ κάνῃ καλὸ, νὰ μπόρῃ νὰ μεταβάλλεται ἀπὸ βούληση ἀδρανῆ σὲ δραῶσα πράξι.

γικής: «Τὸ πολυμερὲς ἄμεσον διαφέρων βοη-
θεῖ εἰς τὸ εἰδέναι καὶ δύνασθαι, ἐπομένως
καὶ εἰς τὸ ἠθικῶς βούλεσθαι καὶ πράττειν»
— «Ὅτι τὸ πολυμερὲς ἄμεσον διαφέρων βοηθεῖ
στὸ εἰδέναι καὶ δύνασθαι, κανεὶς δὲν μπορεῖ
ναυνηθῆ. Ἄλλα πῶς βοηθεῖ — καὶ μάλιστα
ἐπομένως — εἰς τὸ βούλεσθαι καὶ πράττειν
— καὶ μάλιστα τὸ «ἠθικῶς» βούλεσθαι καὶ
πράττειν;

Ἴδου πῶς. Ἀκούστε: Γιατί, λέει, διευκολύνει
στὴν ἀλλαγὴ ἐπαγγέλματος κατὰ τὰ πλήγματα
τῆς τύχης ἢ εἶται προφυλάττει ἀπὸ ἠθικῶν παρα-
πτώματα. — Ἄλλα πού βλέπετε σὲ βίην αὐτῆ
τὴν ἱστορία ἕκτος ἠθικῆς βούλησης; Ἐγὼ
βλέπω ἀπλῶς μίαν ἀσπίδα ἐνάντια πρὸς τὴν τύχη
πὺν μπορεῖ νὰ μῆς ἐξθῆ ἀπὸ μιᾶ ἀναπο-
διὰ τῆς τύχης. Τότε — μάλιστα — ἡ πολυμερῆς
γνώσις — ἡ ἀσπίδα — ἐρχεται καὶ μῆς προφυ-
λάττει ἀπὸ ἠθικῶν παραπτώματα, βοηθώντας μῆς
νὰλλάξουμε ἄμεσως ἐπάγγελμα. Δηλαδή συνα-
σθίνεται καὶ ἡ Παιδαγωγικὴ ὅτι τὴν ἠθικὴ
βούληση τὴν ἐξαρτᾷ ἀπὸ τὴν ἰσχυρὰ τοῦ τροφίμου
τῆς μετὰ τῆς ποσότητος καὶ ἀφοῦ, γὰρ νὰ μὴ
ἐξουλήθη ἀπὸ τὸν κίνδυνον μιᾶς τιποτένιας πεί-
νας (*), ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἐξωτερικῆ βοήθεια, ἀπὸ
τὴν πολυμερῆ γνώση. Ἄλλα πῶς μπορεῖ ἓνας
παιδαγωγὸς νὰ κινηθῆ πῶς γέννησε καὶ προή-
γαγε στὴ ψυχὴ τοῦ τροφίμου τοῦ τὴν ἠθικὴ
βούληση, ὅταν τὴν ἐξαρτᾷ ἀπὸ τὴν πολυμερῆ
γνώση, πὺν ἔλ τὸν βοηθήσει σὲ μιᾶν ἀτυχία
νὰλλάξῃ ἐπάγγελμα; Διαφορετικά; Ἄν δὲν εἶχε
τὴν πολυμερῆ γνώση; Θὰ εἰλεφτε; Ἄλλα τότε
λοιπὸν πῶς ἔχει προαχθῆ μέσα του ἡ ἠθικὴ
βούληση σὰν κάτι ἐσωτερικὸ, θετικὸ, μαρμαρέ-
νιο, ἀνεξάρτητο, σὰν στατικὸ χαρακτηριστῆρος;

β')

«Τὸ πολυμερὲς ἄμεσον διαφέρων — λέγει ἡ
Παιδαγωγικὴ — εἶναι πολύτιμον διὰ τὴν βού-
λησιν καὶ ἐνέργειαν, διότι προφυλάττει καὶ
ἀπὸ τῆς ἀργίας». Ἀπαντοῦμε: Ναί. Τὸ πολυ-
μερὲς διαφέρων εἶναι πολύτιμον διὰ τὴν ἠθικὴν

(*) Σημ. Ὁνομάζουμε τὴν πείνα τιποτένια μόνον γὰρ
τοὺς ἠθικῶς χαρακτηριστῆρος. Βέβαια, γὰρ τὸν ἀχαρακτη-
ριστο ἄνθρωπον δὲν εἶναι τιποτένιο πρῶμα, ἀπ' ἐναν-
τίας τὸ μόνον σχεδὸν ἐλατῆριο ὄλων τῶν ἐνεργειῶν καὶ
πράξεων του.

βούληση — ὅταν ὑπάρχει ἡ ἠθικὴ βούληση —
μὰ ὄχι διότι προφυλάττει ἀπὸ τὴν ἀργία. Δυσ-
τυχῶς δὲν προφυλάττει. Ἡ πείρα μῆς τὸ διδά-
σκει. Ὅσοις ξέρουμε στὴν κοινωνία νὰ καταγι-
νώσκωμε μὲ ἓνα εἶδος γνώσεως καὶ ἐπιδόσεως,
τοὺς βλέπωμε νὰ δουλεύουν ταχτικά καὶ νὰ μὴ
ξέρουν τὴν ἀργία, ἐνῶ τὸ ἐναντίον, οἱ πολυτε-
χνίτες κυριεύονται, τὲς πρῶτες φορὲς ἀπὸ μιᾶ
τάση πρὸς τὴν ἀφρονεσία, ἐγωϊστικὸ γέννημα
τῆς πολυμεροῦς δεξιότητος (*). Ἐπειτα φτάνουν
στὴν ἀποτυχία, γὰρ ὅποιοι κινῶν πολλοὺς λα-
γούς, ἡ παρομμία τὸ ξέρει πόσους πιάνει. Μετὰ
τὴν ἀποτυχία, στὴν ἀσπὴ τῆς ἡλικίας, ἐρχεται
ἡ ἀπογοήτευση, πὺν εἶναι πολὺ κακὸς σύμβου-
λος γὰρ τὴν κακομοίρα ἠθικὴ βούληση. — Ἄλλα
τότε λοιπὸν — δὲ μῆς πῆτε — δὲν πρέπει νὰ
παρέχουμε στοὺς μαθητῆς μῆς τὴν πολυμερῆ
γνώση; — Πρέπει καὶ παρατρέχει. Ὅμως δὲν
πρέπει νὰ μῆς λένε πῶς μετὰ τὴν πολυμερῆ γνώ-
ση φτάνουμε στὴν ἠθικὴ βούληση (διὰ τῆς
συνεχοῦς ἐνασχολήσεως), καὶ νὰ δικαιολο-
γηθῆ τὸ δόγμα ὅτι «τὸ εἰδέναι εἶναι μέσον
τῆς ἠθικῆς ἀγωγῆς, ὡς ἄγον (!) εἰς τὸ ἠθι-
κῶς βούλεσθαι» (ἀπολοῦσαι)

(*) Μὲ ἐξουλήθη ἀπὸ τὸν κίνδυνον μιᾶς τιποτένιας πεί-
νας, ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἐξωτερικῆ βοήθεια, ἀπὸ τὴν πολυ-
μερῆ γνώση. Ἄλλα πῶς μπορεῖ ἓνας παιδαγωγὸς νὰ
κινηθῆ πῶς γέννησε καὶ προήγαγε στὴ ψυχὴ τοῦ
τροφίμου τοῦ τὴν ἠθικὴ βούληση, ὅταν τὴν ἐξαρτᾷ
ἀπὸ τὴν πολυμερῆ γνώση, πὺν ἔλ τὸν βοηθήσει σὲ
μιᾶν ἀτυχία νὰλλάξῃ ἐπάγγελμα; Διαφορετικά; Ἄν
δὲν εἶχε τὴν πολυμερῆ γνώση; Θὰ εἰλεφτε; Ἄλλα
τότε λοιπὸν πῶς ἔχει προαχθῆ μέσα του ἡ ἠθικὴ
βούληση σὰν κάτι ἐσωτερικὸ, θετικὸ, μαρμαρένιο,
ἀνεξάρτητο, σὰν στατικὸ χαρακτηριστῆρος;

ΠΡΟΤΡΟΧΟΜΕΝ τοὺς συνδρομητῆς τῆς
«Ἰδέες» νὰ κρατήσῃ τὴν σειράν τῆς παιδα-
γωγικῆς ταύτης μελέτης, ὡς λίαν ἐνδιαφερούσης.
Εἰδοποιούμεν δὲ τὸ Κεῖνὸν ὅτι ἐκτυπώνεται εἰς
περισσότερα φύλλα, οἱ δὲ βουλόμενοι δύνανται
νὰ τὴν ἀγοράζουσιν ἀπὸ τὸ Καλοπολιεῖον Παύ-
λου Ταγματῆς (Κοιμητικῶν) πρὸς 25 λεπτὰ τὸ
φύλλον ἐξαιρετικῶς.

ΖΗΤΟΥΜΕΝ συγγνώμην ἀπὸ τοὺς συνδρο-
μητῆς μῆς διὰ τὴν καθυστέρησιν τοῦ ἡμετέρου
τῆς παρελθούσης ἐβδομάδος. Μῆς συνέβη ἓνα
προτότυπον δυστύχημα. Ὁ νεοσύλλητος ὑπάλ-
ληλός μῆς, ἀντὶ νὰ δώσῃ τὰ φύλλα εἰς τὸ Τα-
χυδρομεῖον, τὰ ἔδωκε κατὰ λάθος εἰς φιλικὸν
Φαρμακεῖον πρᾶγμα τὸ ὅποιον μόλις προχθὲς
ἀνεκαλύψαμεν.